

УДК 504.062

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ПІДТРИМКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІЙ

Богінська Людмила Олексіївна, к.е.н., доцент кафедри будівельного виробництва будівельного факультету

Сумський національний аграрний університет

***Анотація.** Запропонована концепція екологічної паспортизації підприємств, яка спрямована на покращення екологічної ситуації в країні і створення банку нормативно-інформаційних даних для державного контролю за екологічним станом територій. Розкрито економічну сутність категорії «екологічний паспорт підприємства», виділено його складові елементи й наведено їх характеристику. Виявлено особливості екологічної безпеки підприємств.*

Богинская Л.А. Эколого-экономическая паспортизация предприятий как информационная основа поддержки экологической безопасности территорий

***Аннотация.** Предложена концепция экологической паспортизации предприятий, которая направлена на улучшение экологической ситуации в стране и создание банка нормативно-информационных данных для государственного контроля за экологическим состоянием территорий. Раскрыта экономическая сущность категории «экологический паспорт предприятия», выделены его составляющие элементы и приведены их характеристики. Вывявлено особенности экологической безопасности предприятий.*

Boginskaya L.A. Ecological and economic certification of enterprises as an information basis for supporting the environmental safety of the territories

***Annotation.** The concept of ecological passportization of enterprises is proposed, which is aimed at improving the ecological situation in the country and creating a regulatory and information database for state control over the ecological condition of the territories. The economic essence of the category "company's environmental passport" is disclosed, its constituent elements are identified and their characteristics are given. Branch specific of environmental safety of enterprises are revealed.*

Основою екологічного обліку суб'єктів господарювання є екологічний паспорт - комплексний документ, який складається з метою контролю за

станом навколишнього природного середовища в процесі виробничого господарювання та підготовки управлінських рішень при виявленні фактів порушення нормативного стану довкілля.

Екологічна паспортизація підприємств є ефективним заходом охорони довкілля та оздоровлення екологічної ситуації на певній території. Процес екологічної паспортизації безперервний. Зміни до екологічного паспорта підприємства вносяться при реконструкції, переоснащенні підприємства, переходу на випуск іншої продукції. По своїй суті екологічний паспорт є динамічним документом. До нього дозволяється вносити зміни і доповнення у випадку перепрофілювання підприємства, скорочення або збільшення кількості екологічно небезпечних об'єктів, зміни форми власності. Важливо відзначити, що еколого-економічний паспорт як форма екологічного контролю може бути використаний як інноваційна основа для менеджменту природокористування, для паспортизації зон, регіонів і України в цілому.

Екологічний паспорт включає відомості про підприємство, характеристику регіону розташування, опис технології виробництва, характеристику взаємин підприємства з навколишнім середовищем: дані про використання земель, дані про сировину, матеріальні й енергетичні ресурси, дані про викиди в атмосферу, водні об'єкти, характеристики відходів; дані про еколого-економічну діяльність підприємства, інформацію про схеми запобігання забруднення вод і викидів у повітря, їх характеристики після природоохоронних заходів; про наявність технологій, що забезпечують досягнення найкращих питомих показників по охороні природи; оцінку відчужуваної території, загальну економічну оцінку збитку, який наноситься підприємством довкіллю і деталізацію цієї оцінки по продукції і технологіях та ще низку різноманітних даних [1].

Екологічний паспорт розробляється підприємством за рахунок власних коштів і затверджується керівником підприємства за погодженням з Радою народних депутатів і з регіональним природоохоронним органом, де він реєструється. Відповідно до вимог екологічної паспортизації, необхідно не тільки «висвітлити» фактичні об'єми зовнішніх екстерналій, але і розробити комплекс заходів щодо усунення їх наслідків. Такі заходи, їхні обсяги, терміни виконання, матеріальні витрати й очікуваний екологічний ефект розробляється в додатках до екологічного паспорта. Термін дії екологічного паспорта – 5 років. Екологічний паспорт не замінює і не скасовує діючі форми і види державної звітності.

В екологічному паспорті підприємства, повинні бути наведені показники впливу об'єкта господарювання на стан навколишнього природного середовища, такі як:

1. Вплив на водні ресурси: зміна режиму ґрунтових вод, включаючи глибокі підземні (обсяги води, що забирається по різних джерелах;

використання води на виробничі цілі; частка забруднених стічних вод; концентрація шкідливих речовин у забруднених стічних водах; зміна обсягів і стану стічних вод).

2. Вплив на повітряні ресурси: забруднення повітря внаслідок інтенсивності транспортних потоків, запилення атмосфери (кількість шкідливих речовин, що надходять в атмосферу по видах і джерелах; зміна обсягів і якості викидів шкідливих речовин в атмосферу після природоохоронних заходів по видах в порівнянні з попереднім періодом).

3. Вплив на матеріальні ресурси і відходи виробництва (обсяг утилізованих шкідливих речовин; кількість твердих відходів, що утворюються; кількість утилізованих твердих відходів; кількість твердих відходів, що підлягають похованню).

4. Вплив на земельні ресурси. Значний вплив порушених земель на довкілля пояснюється тим, що на поверхню виносяться токсичні породи, утворюються значні маси еколого небезпечного ґрунтового шару, що накопичується.

5. Вплив на людину (населення): проявляється у шумі та вібрації, які створюються від руху автомобілів; втрата здоров'я від користування забрудненими природними ресурсами тощо.

6. Вплив на біоту: загибель тварин при міграції при перетину дорожніх смуг; знищення видів при їх розселені у екологічно небезпечних місцях.

Друга частина паспорта містить перелік запланованих заходів, спрямованих на зниження навантаження на довкілля, із вказівкою термінів, обсягів витрат, питомих і загальних обсягів викидів шкідливих речовин до і після здійснення кожного заходу. В цій частині приводяться показники організаційно-технічного рівня природоохоронної діяльності підприємства:

1. оснащеність джерел забруднення очисними пристроями;

2. здатність наявних забруднювачів до очищення природного середовища (кількість і потужність основного технологічного устаткування, функціонування якого супроводжується виділенням визначених видів забруднень; частка визначеного виду забруднень, що утворюється при виробництві одиниці основної продукції);

3. контроль за функціонуванням робочого устаткування (рівень забезпеченості устаткування контрольно-вимірювальною апаратурою; коефіцієнт фактичного використання контрольно-вимірювальної апаратури; частка очисного устаткування, що працює під централізованим контролем над викидами, у загальній кількості устаткування, що працює під контролем);

4. раціональність існуючої організаційної структури природоохоронної діяльності (наявність природоохоронних служб і відділів; рівень централізації керування природоохоронною діяльністю; оперативність керівництва природоохоронних служб і відділів при прийнятті рішень;

інформаційна забезпеченість природоохоронних служб і відділів; ступінь економічної самостійності природоохоронних служб і відділів);

5. інші показники (відношення результату природоохоронної діяльності до вартості основних виробничих фондів; відношення результату природоохоронної діяльності до вартості матеріалів, використовуваних у її ході; відношення результату природоохоронної діяльності до загальної чисельності працівників і до чисельності працівників, зайнятих природоохоронною діяльністю тощо) [3].

На думку екологів, дані екологічних паспортів - це не тільки інформація про тони викидів або використання шкідливих матеріалів (хоча і це є вкрай важливим). Екопаспорт повинен містити оцінку класу екологічної небезпеки об'єкта господарювання і впливу його на навколишнє середовище. Це потрібно, в першу чергу, для того, щоб мати уявлення, скільки тарифів і зборів до бюджету повинна платити компанія, яка не піклується про екологічність виробництва. Тобто, чим вищий клас небезпеки підприємства – тим вищою повинна бути плата за забруднення. Це, у свою чергу, стимулюватиме підприємства до вживання дієвих заходів для зниження класу небезпеки. І виграють від цього не тільки виробники, що зможуть вийти з екологічно чистими товарами на ринки ЄС, а й українці – бо така система забезпечить поступове зменшення шкідливого впливу на довкілля.

По-друге, вважаємо, що на рівні Кабінету міністрів необхідно розробити і впровадити порядок складання і використання екологічних паспортів і класифікацію екологічної небезпеки підприємств.

По-третє, потрібно формувати свідомість суспільства щодо необхідності кожного піклуватись про навколишнє природне середовище.

Основою для розробки екологічного паспорта є основні показники виробництва, норми ГДВ, норми ГДС, дозволи на природокористування, паспорти газо- і водоочисних споруд і установок по утилізації і використанню відходів, форми державної статистичної звітності та інші нормативні і нормативно-технічні документи [1].

Екологічний паспорт підприємства і декларація екологічної безпеки промислового об'єкта - відносно нові правові форми інформаційного забезпечення раціонального природокористування і охорони довкілля.

Однак, незважаючи на різноманіття форм екологічного обліку та звітності, прийнята система щодо екологічного контролю є, на наш погляд, недостатньою з наступних причин:

- зростаючий інтерес всіх суб'єктів господарювання до економічно обґрунтованої інформації про природоохоронну діяльність підприємств вимагає, щоб дана інформація стала доступною для більш широкого кола зацікавлених в ній осіб. Тільки на основі аналізу фінансової звітності в поєднанні з екологічною звітністю можна зробити висновки про фактичний

стан справ на підприємстві. Але існуюча система звітності не дає такої можливості, так як її споживачами є статистичне управління, управління екологічної безпеки і вищі організації підприємств (міністерства, відомства);

- відсутність в плані рахунків окремого рахунку з обліку екологічних витрат не дозволяє отримати повну інформацію про ці витрати;

- складання форм екологічної звітності підрозділами підприємства вимагає наявності між ними ефективних комунікаційних зв'язків;

- кожен з екологічних звітів підприємства присвячений одному з видів діяльності в сфері природокористування, але немає жодного комплексного звіту, що відображає всі екологічні витрати підприємства: дані, відображені в цих звітах, розрізнені, що ускладнює проведення аналізу фінансового та екологічного стану підприємства при прийнятті управлінських рішень;

- через відсутність контролю за заповненням форм екологічної звітності найчастіше в ній наводяться неточні і суперечливі дані [1].

Параметрами стану екологічного навколишнього природного середовища є: температура, тиск, об'єм, концентрації речовин, напруженість електромагнітного поля, радіоактивність і ін. Вони повинні знаходитися в строгих діапазонах для забезпечення стійкості екосистем (відповідати санітарно-гігієнічним і екологічним нормативам).

Рівень екологічної безпеки - міра відхилення певних параметрів, ознак, факторів, що характеризують стан довкілля під впливом техногенної діяльності (об'єкта) від їх встановлених (фонових, допустимих) значень [3].

Створенню екологічних паспортів повинна передувати організаційно-консультативна робота з науково-методичним обґрунтуванням кожної позиції паспортів, з виходом на центральні органи виконавчої влади і надання цим паспортам статусу обов'язкових документів.

Список використаних джерел

1. ДСТУ ISO 14001-97 "Системи екологічного управління. Специфікація та настанови щодо застосування". ДСТУ ISO 14004-97 "Системи екологічного управління. Загальні керівні положення щодо принципів, систем та засобів забезпечення"

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391 "Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля"

3. Указ Президента України від 29 травня 2000 р. № 724/2000 "Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України"

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2001 р. № 1520 "Про Положення про Державну екологічну інспекцію"

5. Калиновський С. В. Оцінка впливу і екологічна експертиза сьогодні і завтра. Нормативні та практичні аспекти виконання оцінки впливу на навколишнє середовище./ С.В. Калиновський - К.: Веселка, 2012